

HATÁR GYŐZŐ
A költészet kiskatéja

„La poésie est une religion sans espoir”.
Jean Cocteau, Journal d'un inconnu
(De l'invisibilité)

Költészetközpontú országban felségsértés „kiskatét” írni a költészet-ről. Vaskos egzegéta kötetek elemzik szentírásként kezelt korpuszát az egyetemes költészetnek s ezek egyike-másika olyan különtermi erudíció, ahová csupán az illetékes mandarinoknak van bejárásuk. Már az is profanizálás, ha egy-két tentatív megállapítással közelebb rukkolunk demarkációs vonalaikhoz – a költömandarinátus emez „állam-az-államban” enklávéjához; pl. annak elrebegésével, hogy ez a szentírás profán és nem minden esetben szentlélek-sugallta.

Pedig hogy a költészet nem megélhetés, hanem valami más, azt a nem költészetközpontú országokban minden induló tudja, keservesen lakolja s odakészíti állát a felkopásnak:

elismert, országos híré költők magánkiadásban jelentetik meg soványka köteteiket s a közönség a költészetnek hátat fordítva él. De vajon ez olyan átokként nehezedik a költészetre? Olyan maradéktalan áldás, hogy az elsőkötetes, ha beverekszi magát a költészet enklávéjába, a második-harmadik-tizedik kötet kigördülő szőnyegén felhaladva - életbiztosításnak tekintheti a lírát? Hogyan lehet a mesterség elkötelezett, ha a költészet nem úgy mesterség, ahogyan a többi? Köztudott, hogy költőnek lenni, azzá válni: egyfajta calling- hívás-hivatás-elhivatottság. De hogy történetesen éppen te legyél az a kisemmizett, te, éppen te ez a hívást-hiába-váró?... Nos, akkor, bizony-bizony

1. hasztalan gondolod, hogy nagy írhatnékodban „a könnyebbik végén” fogod meg a dolgot, ha előszörre versekkel próbálkozol. Vél-néd, a „legkisebb ellenállás irányában” indulsz el; de fejeddel nekive-rődve – gránitsziklába ütközöl

2. ne kezd a panaszkodáson. Az önsajnálata büdös. Legyen bár még-oly jó és igaz ezer okod az önsajnálatra, ha költészeted (mely még sehol) e rossz ómen szerint végig és váltig az önsajnálataból fog táplál-kozni – egy gyepelőrántással fogd vissza hintapegazusodat. Vonulj a pusztába, tégy penitenciát és könyveld el megszegyenyülésedet; a pokolba vezető út nem mindig sikerélményekkel van kikövezve

3. ne érezd fontosnak személyed; ne traktáld az olvasót olyan szemé-lyes közlendőkkel, intim információkkal, amelyeknek számára is átváltható, általános érvénye nincs. Ha alkatod költőnek szánt -avagy megvannak alkatodban a költészet komponensei –, akkor amúgy is csupán az eszköznek érzed magad: alázatos eszköznek az inspiráció kezében

4. nincs modern és ósdi költészet; csak egyetlen költészet van – s annak ezerarcúságán ne fintorogva-kényeskedve, hanem szemérmes és szerény odaadással nézelődjél; nem szégyen, ha nem győződ kinéz-ni rajta magad

5. nem tudsz rímelni? Nem ismered az időmértéket, a klasszikus vers-formákat? Ne hazudozd magadnak, hogy „nem baj”; más a mesterség fogásainak tudatos elhagyogatása és a szántalmas ügyetlenkedés meg-szeppenése, a nemtudás, a „meg-sem-próbálok-ki-nem-szarja-le” kacskabüszkesége. Figyeld meg a gögös költő-bálgúnárt: inkább hal-va lássák, semhogy rímelésen vagy időmértékes verselésen ériék; job-ban szégyelli, mint a hippi-lány a szüzesség gyalázatát. Hogy mi szá-ntalomra méltói Tanuld meg, hogy nem restelni való a virtuozitás

6. stúdium ez is - és mi hosszadalmas! – míglen megtanulod kikerülni a „tévesztőrímeket”, amelyeken az *aretéje* szerinti, eredeti isteni szán-dékát hordozó költemény gurulatot kap, eltéveszti önmagát és valami más lesz belőle. Amolyan „akarta-az-ördög” forma másmilyen költe-

mény és még ha csinoska darab is: te nem akartad s nem te vagy. Mint a gonoszkodó kísértetek a pusztában, amelyek éjszaka elforgatják az útjelző táblákat – olyanok a tévesztőrímek; nevük: légió

7. a tévesztőrímek elkerülésének gyakorlatát azután értékesítheted akkor is, amikor szabadverset/versprózát írsz. Még idejekorán felismered a hamis ingerületet; a nyelvi bizarrságok, talmi szó smaragdok és szó-karbunkulusok csábítását, amelyek csali-útra terelik a szövegged: érdekeskedése erőltetett, ihletettsége lankad, üzenete nulla. Az aztán csak az igazi vesztes a teremtésben: az üres verbalizáló

8. nagy az úristen szabadvers-állatkertje s ha ebben a tempóban szaporodik, csodaszörnyeivel betölti a földséget – mint a szalamandrák, Capeknél, amelyek eleszik alólunk. E csodaállatok fő jellemzője, hogy a költészet hóhatár-fölötti levegőjében képtelenek megélni és odadöglenek. Elképesztően kevés az olyan versszöveg, amelynek ihletettsége hiteles, hangszere híven közvetít – igazi üzenete van; épp ezért

9. csak akkor próbálkozz vele – hunyorogva, pajkos-játékosan és szíved mélyén szabadkozva – ha szólítanak és legalább egy ezred-parányig felérezed magadban a megragadottságot

10. se versszámba, se költészetszámba ne vedd, ha a prózavers a) sorokba tördelődik, csupán mert ez a divatos hivalkodás b) mert ez adja a versi rangját. Adja? c) mert soronként fizetik d) olyan földhözragadt, harmadrangú anekdotázás, amely a költészet hamis lobogója alatt hajózik; valójában sekélyes tárca, hitvány próza, amely „nyílt sisakkal”, igazi műfajában a meleg vizet sem keresné meg

11. a sorokba tördelés a német expresszionizmus bűne; nem Kassák tehet róla, hogy epigonjai visszaélnék vele. Felejtik, hogy még a megírt költeménynél is, a sorokba tördelés a skolasztika szokása, a scriptoriumok leleménye, a századok közmegegyezése csupán, nem a Természet Szava; és ha e konszenzusról megfeledkezel, mit tapasztalsz? Tisztesség ne essék szólván - még a rímpozícióba pöccintett névelővel, az enjambement-nal visszaélő modern mestereknél is mi

hamar kiderül, hogy „szonettjeikből” kihallod a prózát, melynek szintaxisa valamely előtted rejtve maradó okból erőltetett. Nem becsületesebb, ha szabad-versedet tömbbe szeded?! Hiszen a tipográfia történetének ismeretében jól tudod, az utókor nyomdása – vagy másmilyen, elektronikus rögzítője – úgyis kiragadja efemer, halandó körvonaláiból a szöveg hangtestét, ha nem hullasz ki az idő rostáján és fennmaradásra méltónak találtatsz

12. a költészet építőköve a fonéma, akár a nyelv – s ezt ne felejtsd el; Marshall McLuhan figyelmeztetését nemkülönben – hogy aki a fonéma ilyen-olyan rögzítéstechnikai megoldásaira épít (pl. magnóra-hangkulisszára vagy a papírra-nyomás, ill. a tipográfia vizuális, pszeudografikai lehetőségeire) – homokra épít. És ha olyanná lettem is, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom, ha költészet bennem nincsen, semmi vagyok. A költészet vagy hangzik, vagy – nincsen. Hangteste megszületik benned és rezonálsz rá akkor is, ha alkalmazod Caesar bámulatos fortélyát és szájmozgás nélkül „magadban” olvasod tartalmazóját és rögzítőjét, a hangjelek folydogáló sorát

13. nagyon nyomós oka kell legyen a sorokba tördelésnek, ösztönösen kezd a tömbbe szedésen. De légyen bár akár metrum, akár megrímelt költemény, akár a kettő virtuóz mutatványa, és de légyen bár tömbbe szedett, hars lobogású prózavers vagy sárkányos lebegésű verspróza: versed maradjon költészet akkor is, ha nyakadban hordott, miniatürizált magnó-amulett a rögzítő-hordozója

14. versszöveged legyen ösztövé. Csínján bánni azzal az élesztővel: ne keleszd, de duzzaszd szöveged. Ha 3-4 oldalon sem tudod „megverselve” elmondani, ne próbáld 3-400 oldalon. Az ilyen, könyvterjedelmű „eposz”, beóvakodva a 20. századba, az anakronizmusok egetverő sírlárvája csupán és a műforma olyan megtévedése, mint a zenedráma. Az eposzok kompja ahhoz a vontatókötélhez köti jószerencsét, hogy a „költői elvárások” szerint a rákondicionált olvasó majd úgy olvassa az eposzt, mint a bibliát.

Meddig tart, amíg kiderül, hogy a könyvterjedelmű verses eposz nem a - biblia? Ugyanaddig, amíg a magyar, e szertelen pretenciózus líra a

honi irodalmi közszellemben is megkapja európai rangját, lefokozott besorolását és vajákos, profetikus szerepéből kibillen. Ha verset írsz, ne a mai, a rákondicionált „verséhséghez” - hanem a félévszázaddal utánad következő versolvasó türelmetlenségéhez mérjed magad. S léssen az a te katarzisd is, amikor a mai mértékadó, irodalmi kamaszmentalitásból kifüredezel. Törekedj arra, hogy versszöveged legyen ösztövé

15. ne hívd ki vetélkedőre a festőt, a muzsikust, a tudóst; mert az ő földjén alulmaradsz. Tisztázd magadban, mi az irodalom fajlagos eszköze és azon belül mi a költészet specifikuma. Ne hidd, hogy a műfajok felcserpíhetők; tudd meg, ha beinvitálsz költészetedbe, a Gesamtkunstwerk – a döghalál

16. a költő, ha felteszi a gondolkozó-kalapját és nekibátorodva betéved a bölcselet palesztráisaiba – csak filozófust majmoló pojáca marad. A filozófus, ha abban a hiszemben, hogy megtáltosodott s ő ezentúl már a „vizén jár” – rálép a költészet Genezaretjére: azon nyomban alásüllyed, mint az ólom-sulykó

17. ha ihletem szólít és verset írok, kívül hagyom a filozófus tudását (mindentudó szkepszisét, imposztor polihisztorkodását) és elébe csukló vaj-pipogyaságomban ihletem markába omolva, teljes balgaságomban átadom magam a költészet megvilágosulásainak

18. ha elmerülök a bölcselet szemlélődéseiben, elzavarom barlangom elől a költőt, jó messzire. Ne kucorogjon-izegjen, mocoogjon-feszengjen ott nekem: a költészet a bölcseletben hamiskártyás, tudása cinkelés; a világ-lustáinak oly hízelgő „útrövidítése” a tudáshoz – hazugság

19. hogy Hölderlin segítő és fogódzó a léttüneményen elmélkedőnek és a költő a bölcseletben a látások alánk-füstölője – ez a század tévedése. Heidegger nem élt hiába...

20. „gondolati költészet”? Hivatásos naivisták detektálják magukat benne. Pedig látványa is mi szegényes: afféle shanty-town a bölcselet

metropolisának tőszomszédságában. Ha igazán vannak idetartozó mondanivalóid, légyen bár nyelvünk bármi elmaradott a modern bölcsélet fogalomrendszerének befogadására – lépd át határát s hágy fel felvonóhidján az interkozmoszba, hol is, kellő halmazállapot-változás után megpróbálkozhatsz vele. De vagy írd filozófiát, vagy maradj innen és tarts ki a líránál

21. Akartok látni egy olyan kereszténységet, amely 600 millió thauraturgoszból, halottámasztóból, prófétálóból, tüzes-nyelveken-szólóból áll? Ez volt a baja Szent Pálnak a korintoszi gyülekezettel.

Akárki, alighogy megtért, már mindjárt legalább-csodamívelő, legalább-halott-támasztó, legalább-prófétáló, legalább tüzes-nyelveken-szóoló akart lenni s mindebben túllicitálni a másikat. Ott fetrengtek a padlón, artikulátlan szóalakzatokban kiöklendezve ki-ki a maga vízióját a szentlélek nyelvén, amelyet nem értett a kutya se, ők meg már nemcsak hogy nem értették: meg se hallgatták egymást.

Mi egyebet tehetett az apostol, mint hogy legorombította őket: jószágnyelveken szóltok, a nyelv a jelentéstől elválaszthatatlan. Nagyon-nagy nyelv művészeknek kell lennie annak, akinek műnyelvi kitalációinál érdemes elidőzni (elleshetetlen, ismételhetetlen a trükkje); ám ezek jelentősége sem nő túl az izgalmas tréfa – esetleg az álomüzenetben kapott – tudós csintalankodás jelentőségén. Filológusok, nyelvész-pszichológusok ínycsafalatai, a nyelv gyermekjátékai a nyelv gyermekszobájában

22. költőnemzetnek lenni nem kiváltság, hanem - úgyszólván - nemzeti terheltség. Jó esetben is: árulkodó jele elszerencsétlenségünknek, amiért ezzel a „valamivel” kompenzálunk s ez a mi „valamink” költészeté dagad. Lépő lábunk lelassító ödémája. Gyökéresztő elefantiázisunk, amelyen megülve megfeneklünk; nyesegetjük, mert már elrákosodnánk. A leghitványabb, leoperálható kötőszöveti burján a költészetben ez a valamiért-kompenzáló vajákolás. A közéleti költészet. Fejedhez kapjál! Térj észhez!

A tatárjárást csak három évig szenvedtük; de az angol szigetország a maga tatárjait két évszázadig sínylette s nem volt „nagy-kán”, hogy halála visszahívja hordáikat. A vadállatias, pogány vikingek-normannok-dánok egy évszázadig öldököltek s másik évszázadig eltartott, amíg megkeresztelkedtek, angollal-szásszal összeházasodtak, elkeveredtek. Európának nincs talpalatnyi földje, amely valamikor ne lett volna a hadak országútján; a nemzetek kincses történelmi csódtömege együtt és külön-külön: európai örökség. Ne hivatkozzunk sebeink „kiváltságára” s hegeit ne kompenzáljuk költészettel

23. ne gondoljuk, hogy költészetünk kivételes és hogy közéleti líránk a bokréta rajta. Görcsösen hisszük, hogy költészetünk korpuszából „kirekeszthetetlen” és nem utasítható oda, ahová való: a publicisztikába.

Politikai, vallási, osztály-gravámenjeink lehetnek véresen igazak-fájdalmasak-jogosak: foglalkozzanak velük a politikusok. Akinek ez a kizárólagos ihletése, az a költészet parazitája. Bármilyen gorombán fogalmaz Dr. Samuel Johnson, a szabad szólás szigetországában senki nem akad fenn a szavak rikító túlságán:

„Patriotism is the last refuge of a scoundrel”, a patriotizmus az imposztor utolsó menedéke. A Morbus Sacer tisztelete úgy elharapódzott, hogy alamuszi nyavalyatöréseink már alakoskodva vágódnak el és a „transzból” felhozott nagy üzenet a vezércikkek kongásával tölti be a kompenzálásra kondicionált lelkeket. Ez az a 600 milliós kereszténysége költészetünknek, amelynek egyetlen híve sincs, csak az a 600 milliós ersatzmessiása; de akkor, ha csak „repülnek”, mi különbözteti meg őket a Simon Mágusoktól?

24. észreveszed, hogy versíró tudatodba idegen testekként moráliák, hitigazságok, ideológiai hordalékok úsznak be? Vigyázz: ez biztos jele annak, hogy ihleted elhagy

25. szokj hozzá, hogy a sugallat a legképtelenebb helyzetekben, a leglehetősebb időkben érkezik, mindig ajtóstul s nemegyszer komikus körülmények között látogat. Készülj fel rá. Ne engedj készítésének

mindjárt. Makrancoskodjál – ellenkezzél. Bástyázd körül magad iróniával, légy hozzá goromba. Soha ne íj verset lagymatagon ámolyogva, bizonytalanul végigzongorázva a szavakon, terjengősen elkényelmesedve a bőbeszédűségben. „Egy délelőtt harmincat” – mint a selejt termelésre beállított nagyüzem... Ne virtuskodjál.

Állíts fel küszöbértéket. Csak akkor írd meg a verset, ha ingere leküzdhetetlen

26. a munkaneuraszténia az alkotóházak betegsége. Az alkotással szembeni szigor a rigorózus tehetség higiénája

27. ne folytasd, kezd mindig előlről. Tanuld el a pastiche nagy művészetét; áthallásokkal, változatokkal témáikra – gyakorold a nagy mesterek „hasbeszélő” megszólaltatását. De kerüld a kalózokat, a plagizátorokat. A ritka-szép szópillangók gombostűre-tűzdelőit; a külsőségek hajhászait; a költészet katamaránjára felkapaszzkodókat, potyautasokat, sznobokat és a bizottságosdiban kimerülő költöket, mint a pestist (az időrabló lumpokat, alkoholistákat nemkülönben). Te csak ne próbáld a plagizálást összeegyeztetni a jó lelkiismerettel. Megnem-nevezett források, utánérzések, kikölcsönzések, áthallások: az ilyesmit ne ítéld meg enyhén, ha rajtaéred magad – ne nevelj magadból plagizátort. Ha felfedezed, hogy szivacslelkű vagy – undorodj magadtól. Megtisztulásra vonulj magányod pusztájába, tarts szégyennapot

28. versednek nem elég *raison d'être*-e az, hogy vers. Hangulat-foltok, alig-versek, vakszövegek kezdemények, alig-kunkorodó „haikuk”: te ne légy olyan szegény. A papírkosárba velük. Kötetszerkesztéskor ne 25-ből válassz bele 30-at – hanem inkább 100-ból 25-öt; de még az épkézláb vers mérlegelésekor is az öngúny mazochizmusával vesd fel a vitriolos kérdést: a világ megrövidülne-e, ha ez a te versed nem volna?

öngúnyoddal dacoljon versed létjogosultsága; közlendőidnek legyen valami imperatívusként ható, igazánci *raison d'être*-e

29. a formátlanság, a parttalanságba való belekényelmesedés, a tudatkiömlés: a szentlélek ellen való bűn.

A lusta költő „megdolgoztatja” az olvasót. A molluszk-félék lelki lomhasága, hogy még a kontúrok felfedezését is az olvasóra bízzák

30. Rendetlen elme: rendetlen könyv, rendetlen verskötet. Ne mintha a papírkosár legutolsó kiöntése lenne – könyved legyen homogén. Az egyes ciklusokon belül és a ciklusok egymáshoz képest; ami inkompatibilis, azt dobd ki (vagy tedd el máskorra). Keresd az affinitást, legyen hozzá patikamérleged

31. ne sajátítsd ki mások életidejét: majd még azt hihetik, „veszteséges üzlet” vagy-többet rabolsz, mint amennyit adsz. A fontossági sorrendben ne hidd, hogy te vagy a világ közepe

32. amivel kezded, a riadalmas szerénység sohase hagyjon el. Fogjad rövidre. Toronyház-nagyságú papírkosár, amelybe behányod olvasónaplódat, pervátás merengéseid hordalékát s ahelyett hogy forrásmunkáidhoz utasítanád, az Üdv kétezredik évében tengerikígyó epopeiákkal traktálnád az embergyermekét, hogy megváltatását is visszacsináld?

Igaz, életidejéből kiforgatottnak, kiraboltnak nem mind érzi magát: évszázadok óta költészetfogyasztó ájtatos manónak kondicionálta morbid közszellemünk, amely az intellektualitás alacsony formáját, a sznobizmust növelte nagyra s váltig elutasította annak végső konzekvenciáját – a filozófiát. A te becsvágyad az eposzi dölyfnél legyen külön – szeresd, de ne téveszd össze felebarátod tenmagaddal

33. kerüld a hibrid műfajokat; tisztulj fel. A hibridek műfogásaira hamarabb ráunsz, mint a közönséged. Ne hagyd magad terrorizálni sem az ódonkódóktól, ha a hagyományokról prézsmítálva korholnak, sem a visongva újdándiságot követelőktől, ha dzsihádöt hirdetnek ellened. Ezek nem költők, nem esztéták, hanem manipulátorok

34. „elsőkötetesnek” lenni felemelő érzés; de ne gondold, hogy ha akár titánkodó klikkekkel, akár szobrot-álló vén rouékkal viszontbiz-

tosítási üzletet kötsz – már céhbeli vagy. Már hozzájuk tartozol, már fedeznek, már vaj szigetet köpültél magad alá – és csodálkozol, hogy ihleted elhagy

35. tartsd távol magadtól az ártékony hagyományokat. Rostáld meg és százalékdold le erősen a XIX. századot. Fércmüből is lehet a Nemzet Hercbinkerlije. Tartsd távol magadtól a tabutizált fércműveket. Nyelvek nélkül tájékozatlan vagy, a fordítások félrevezetette. Világirodalmi mértékkel mérd magad

36. nemcsak művek: az olvasótáborban élő elvárások is lehetnek anakronisztikusak; ne csodálkozz tehát, ha ez elvárások buzgó kiszolgálója gyanánt érzelmi világodban, műformáidban, műveidben te magad is anakronisztikus leszel

37. ne gondold magad „egyedülállónak”, éld át közönségességed, tucat-mi voltod. Az emberfaj ismétlőfegyverében egyetlen patronja vagy csupán a golyószóró beláthatatlan hevederének: egy pukkanás - olyan, mint a többi - milliárdszámra egyformán szóltok. Térj vissza az ókor öskép-tiszteletéhez, vesd le az újkor poszt-romantikus leleményét, a zagyvalék-individualizmust. Ne hidd, hogy ritkaságszámba mégy, ne is próbálj ritkaság-számba menni

38. szokjál hozzá és ügyes szerrel építsd bele életedbe az ihletet. Ismerd meg fiziológiáját. ízlését. Habitusát. Betoppanása mindig új és lebénító - de ismerős vendég. Fogadd közvetlenül, csak úgy, ahogy Swedenborg a „lelátogató” arkangyalt

39. ihleteddel szemben alárendelt, vazallusi viszonyban vagy. Ne légy a jobbantudomka: te ne tudd soha, mi az, ami írógépedből/diktafonodból kikerekedni készül. Ami igazi ihlet, annak nincsenek se valláserkölcsi, se anyagi meggondolásai: se dogmák, se kinyilatkoztatás, se pelenka, se három gyerek, se az, hogy mit hogyan fizetnek soronként

40. ne vádaskodj vele, ne ihletedre kend, hogy valamit elfuseráltál. Az ocsút seperd ki s ne traktáld vele olvasóid, csupán mert hoz a konyhá-

ra és eladható, nevednek árfolyamán: a te nemes és nemzetes műhely-forgácsaid, parergák és paralipomenék, mosodaszámlákkal elkeveredve. Súlytalanságuk és semmirekellőségük visszavigyorog rád a limbuszokrói. Az ihlet olyan hűbérúr, akinek „kathedratikosz” pallosjoga van: a hűbérese vagy – de csak visszavonásig

41. védekezz a modorossá válás ellen azzal, hogy megtapadsz a nyelven. Nem tudsz te semmit, mindent a nyelv tud. Te csak a busóálarc vagy – de szájnylásodon átal az édes anyanyelv tudatja évezredek bölcsességét és beépített idiotizmusait

42. ha alkatod arra rendel, hogy a fejtője légy, ne hidd, hogy az onei-romantiké megkönnyíti munkád. Senki hozzá nem segít, magadnak kell kijárnod iskoláját. Meg kell tanulnod a) különböztetni az elgórni-való, selejtes, henye álom és az álomüzenet között b) a technikáját, hogy mint lehet késleltetett/lassított ébredéssel rögzíteni az álom lepedékét szürke kérgeden c) mit sem hamisítva rajta, távol tartani az ébrenlét hozzátételt d) kerülni az éber elme goromba fejtését, a felejtett hézagok kivattázását e) megtartani tömörségét; és mindenekfölött f) átmenteni kulcsszavait, szórontásait, konokul perszeveráló értelmi kivetköztetéseit: íme az üzenet, innen indulsz, ezekből hüvelyezed

43. az éber állapotban kapott sugallattal sáfárkodjál hasonlóképpen: ragaszkodj a megragadottság „egyedül üdvözítő” *trouvaille*-jaihoz s e kulcsszavak köré- és fölé emeld versépítkezésedet

44. ne értékeld túl az örökké zsinatoló költő-testvérülés megértő-átérző képességét; és ne becsüld le a kívülálló, candid lélek ráhangoló készségét. Amazok gyakorta megdugítják fülüket belső, kortikális csörömpölésükkel (ha nem izmusaikon, szemiotikusaikon lovagolnak) – emezek olykor magasabbra felengedik fogékony antennáikat. Nem a tolvajnyelv, a zsargon, az iskolás terminusok, a rímképletek metrumok, a klikk-sibbolethek, a gyűrűző pletykák és pikantériák ismerete teszi a versolvasót; hanem a lélek nyíltsága, gyanútlanlansága – kandisága

45. egyszer az őskáoszban a lábos megfogta önmaga nyelét és az isten lábával tévesztette össze. Odakozmálhat százszor is – azóta magának tulajdonítja a teremtést. Ne szedj magadba kérészéletű filozofémákat, komputer-tojta statisztikákból rotyyantott panáceákat megújhodásra, szemiotikus sarlatánok receptjeit a költészetre: te ne próbálj „receptre” költészetet előállítani uraságoktól levetett lombikodban. Gőzeidből-gázaidból előbb lesz homunculus, mint-versszöveg

46. Nyelved, a magyar, amelyre idegrendszered reflexei ráépítvén, agyad beprogramozva van: közege; adottság, rímszótárával, nyelvi játékaid, szójátékaid permutatív lehetőségeivel adva van. Fogadd el olyannak, amilyen: bőröd-helyett-bőr, nem váltogathatod a nyelvi köntöst. A magyar, jóllehet zsenge hajtás (ami meglátszik strukturális bizonytalanságán és gyors elöregedésén), kifejező erejét tekintve bámulatos és értelmező ereje sem rosszabb az átlagosnál; vagyis némi leleményességgel a Rig-Védától Heideggerig mindent el lehet mondani magyarul is.

Óriási tehertétele, hogy kamasz érzelmi világú irodalmi tudat, kamasz ösztönű ultra-soviniszta nemzet tartozik hozzá: szekunder irodalom és számos történelmi téveszme félreneveltsége, „megbántottsági” trauma országos komplexuma – a „linkek” és az „alkotó” alkoholisták kultusza, rigmusozó váteszek és rokkant megváltásnosztalgiasok kamaszos hözöngése.

Az istenért, ne kezd a nyelvi sovinizmuson; ne képzeld, hogy a magyart akár a szomszéd idiómák, akár a világnyelvek fölé, magas piedesztálra állíthatod, mintha te mindjárt ezzel az „előnnnyel” indulnál. Ha nem is olvasod eredetiben a világirodalmat, ne képzeld, hogy a költészet istenének választott népe vagy. Nem a magyarról mondja a világ, hogy „a költészet országútja” – *la Voie Royale de la Poésie* -

47. az irodalmi tudat összetevői: tematika, irányzatok, műfajok. Az olvasói elvárások összetevői: a keresett – de legalábbis tolerált – tematika, irányzatok, műfajok.

A kettőből összeáll egy nyelv irodalma. Nem a nemzeté – a nemzet csak rányomja a nyelv irodalmára bélyegét.

A magyar irodalmi tudat csonkaságaiból és a magyar olvasói elvárások csonkaságaiból egybeáll a magyar irodalom csonka-bonkasága. Agyonpolitizáltsága, közéleti- és elmocsarasodása; műfajainak korlátai, diszciplínáinak terra incognitái, lírai poggyászának kiboruló oldaltlógása. Anekdotázó kedélyeskedése, orientális túlírotsága, provincializmusa.

A magyar irodalom művelőinek ebben a csonka-bonkaságban keli gyökeredzniük. Csak így számítanak költőnek-írónak, eladhatónak és magyarnak. Meg akarsz szabadulni a magyar irodalom másodlagosságától, „világirodalmi” kapkodásától, kollektív tudatának zsarnokságától, olvasói elvárásainak megnyomorításától – a „hungarológias” szemlélet megnyomorodottságától?

Törekedj tudatos gyökértelenségre. A nyelv, amelybe véletlenszerűen beleszülettél, ne akadályozzon meg abban, hogy a világ polgára légy. Hogy a világ minden irodalmi diszciplínáját, műfajait, egész tematikáját a magadénak mondhasd. A maximális szólásszabadság oly igényévei engedj „szabad folyást” szavaidnak, amely – éppen veszedelmes és provokatív jellegénél fogva – sehol, semmiféle nyelvi hazában nem létezik.

A költő-dömping Közép-Európájában kivált attól őrizkedjél, hogy az Országos Önsajnálát Biztonsági Szelepévé torzulj. Feltetted életed a szóra? Légy a szabadon szólás szörnyetege.

48. az első öt évben, amíg tanulod a mesterséget, írd sokat. „Skálázz”; ujjgyakorlatokkal veszködve hatolj bele titkaiba: próbálkozz meg mindennel. Mihelyt letelt az öt év és te úgy érzed rótáját, tabulatúráját kitanultad, ünnepeid meg azzal, hogy azontúl egyre kevesebb verset írsz. Ismerkedj a mesterekkel: megládd, kincses könyveik „kézről-kézre” továbbadnak. Juveniliáidat ne tartogasd, hanem vágd a szemétkébe. Nehogy a hamis kegyelet ráleljen és előtte térdrehullongva csodálja – akár Picasso aranyba foglalt excrementumát

49. ne légy a nyomdafesték részegültje; ne ostromold a folyóiratokat. Belesodródásod az irodalomba legyen természetes folyamat: eljön az ideje. Az óvatos szerrel vagy gorombán eltanácsoló éppoly kevésbé tévedhetetlen, mint a tárt karokkal téged ifjú titánként üdvözlő. Ne ön-zsenid mérhetetlenségét csodáid; inkább iparkodjál kipuhatolni/felérezni tehetséged limitációit

50. legyen bár legkedvesebb darabod – ha úgy érzed, hogy még mindig nem kielégítő, még mindig van valami benne, ami romlékony, mert érezhetően lezökken s nem a rátalálás megemelkedő, egyedül-üdvözítő igéje: ne gyorsalkodj a megjelentetéssel-kinyomtatással.

Olyik versszövegnek 10, 15, 20 esztendő kell, míg teljesen kiérlelődik; és megesis, hogy mellyel évekre titkos szerelembe estél: verskezdeményed vakszöveg marad; a prózavers indítása befulladás, embrionális versálmód négy vagy nyolc sora egy életen át elkísér és -fájdalmadra – sohasem kerekedik opusszá. Válj meg tőle. Leírhatod: magaddal viszed a végelhallgatásba; kudarcod szégyene a te titkod marad

51. ne engedd, hogy megkaparják fiókjaidat. A nem véletlenül kallódó, a nem ok nélkül visszamaradt darabokkal rajongóid csak diszkreditálják teljesítményedet

52. költészeted lehet – de te magad ne légy kegyetlen. Ha költő vagy és irodalmár, magánéleted rendeld alá az irodalomnak, légy ebben minden áldozatra kész. De élettársaddal, szülőddel-gyermekeddel, családdal soha nem szabad hogy embertelen légy s a kegyetlenség ki-tudja-hová-nem-vezető, jóvátehetetlen excesszusaira soha ne ragadtasd magad csupán azért, mert te „szent szörnyeteg” vagy. Kivételességed az apostolé – és nem a gonosz-akaróé. Jaj neked, ha költészetedhez vér tapad

53. ne gondold ám, az utókor, hogy nem teszi szóbeszéd tárgyává majd, hogy „kis jellemhibával” születél. Aki fejest ugrik a közéletbe és mulya vigyorral elsiklik tulajdon ballépései fölött, aki bepiszkolja

magát, majd utólag cinikusan a tükrebe vigyorog, hogy idejekorán a hóhér házába bemenekülvén – „ezt megúsza”; aki elaljasul – annak a tehetsége rámegey; elvékonyul, ő maga kiég.

Olyan önkéntes szurokban-tollban-hempergés ez, amiből nem lehet kifürödni. Az ilyen végezetre a kegyelem-iránti-kétségbeesés végső kiábrándultságának sátáni gyűlöletével tekint a tisztákra és minden eszközzel – kerítésükre tör

54. műzsádat ne fogatold be. Ne légy se üzleti érdek, se egyház, se párt, se szervezet szekértolója – kliense. Alkotó szabadságodat őrizd meg tűzön-vízen keresztül, érte semmi sem nagy ár. Ne nyugtasd meg rossz lelkiismeretedet azzal, hogy mióta világ a világ, a történelmi időkben a költő, az író valamilyen hatalomnak mindig a kliense volt. Azt a gyökeres változást, amelynek révén az újkor többé nem tartozik a „történelmi időkhöz” s amit a szabadság feltalálása jelent – hamis szólamokkal nem fogod visszacsinálni

55. akarsz elrettentő példát látni? Ő az ott, a legközepe, amint előlegben, halhatatlansága piedesztálját vajszigetként köpüli maga alá s karbafont-mozdulatlan, önszobra áll

ez a szellem káprázatos. Olyan káprázatos, mint a világkiállítás végignézhetetlen (s mind fárasztóbb-lankasztóbb) töméntelen sok kiállított tárgya, melynek már csak a katalógusa is egy mind fárasztóbb-lankasztóbb tárgy a magamutogatás özönében – mondom, a szellem káprázatos

de a lélek csörömpöl.

Mikor van csendben?

Sohase néma?

Már nem hallgatózik se befele, se kifele?

Már csak erre az ön-világkiállításra koncentrál minden figyelme?

Az odatárt látnivalók szemünkbe fröcskölő, agyunkra zúduló lárma-özönét csak egyetlen, „Vörös Törpéhez” hasonló csillagszivornya tudná behörpölni – ürülte szippantani. Az antilárma – annak a Kozmikus Szörnyetege

az ÚrBuddha lótuszprédikációja.

...Hogy arra „elhallgatna”?!

Arra sem „elhallgatna” – hanem eltűnne benne, mindenestül és nyomtalanul

56. valahányszor költők, irodalmi titánok és gigászok a magvas beszéd helyett magvatlan locsogásba fognak - ez a locsogás még akkor is csak titánok és gigászok locsogása, ha stílusfogássá fajzik és mint Nuova Maniera, annak nagyképűségével annak státusára és tekintélyére tart igényt. Mindez nem von le semmit tehetségük talán titáni, talán gigászi voltából; csak kihangsúlyozza, hogy a zsácutca, ahol oly boldogan viháncolnak – repülőtér nagyságú s ezen a repülőtér nagyságú zsácutca-lapályon leélhetik életüket anélkül, hogy valahol periméterbe ütköznének s ezzel felfedeznék zsácutca-mivoltát – vigyázz! Az ilyenek váltig „tanítványokra” vadásznak, ide-oda szalajtható fiók-apostolokat, ö-hírükkel-járó Angyali Fullajtárokat toboznak maguknak: lasszóval fogják! Lépj ki lasszójukból; vacsoraasztaluknál csak a tehetséged vesztegeted

57. ne ringasd bele magad és ne élj abban a hiszemben, hogy az aranylemezre vésett buddhista szutrától, a zsinigre csomózott sámán-zsолоzsmáktól, a kuneiform pecséthengerektől, a gránitra vésett koilanaglif-soroktól, az ecsettel rajzolt kínai/japán ideogram-moktól, a kapukat övező mázas-tégla koránidézeteiktől a modern fény-szedőig és a rotációsig ami csak úgy ömlik-özönlik belőlünk: az egyetemes írás himalájás hegyláncán a költészet a legmagasabb, legnehezebben meghódítható Mount Everest. Korántsem.

Tűrjed megpróbáltatásait, ha egyszer téged választott; mert nincs más választásod. De tudnod kell, hogy egészséges irodalmi közszellemenben, művelt országban nem megélhetés a költészet – és kereszteddel (felkopott álladdal), egész kálváriás monodrámáddal igencsak magadra maradsz

58. amit itt olvastál, nem olvasnivaló. Megszívlelnivaló. Szellemed termékenyülni kívánczó mezőin legyen ez olyan, mint a frobeniuszi *paideuma*.

Térj vissza hozzá – valahányszor úgy érzed, elbizonytalanodtál.
(1979)

(Nyugati Magyar Esszéírók Antológiája, EPMSZ, 1986)